

בשם ה' אלהינו

287

1 [פ] גם האיש משה גדול מאד בעיני עבדי פרעה ובעיני העם. מושגי ההמון ומושגי אנשים רמי המעלה וגדולי הרוח, בנוגע להכרת מעלת האנשים וערכם, לא יתאחדו, ועפ"י הרוב גם ישונו ויפרדו. את אשר יקרב וירומם ההמון, ירחיקו וישפילו אלו, ולהיפוך את אשר ישפילו וירחיקו המה, ירים ההמון וינשא למעלה ראש. פעמים רבות אנו רואים כי יעלה ביד איש לרכוש לו את לב ההמון, אשר ילעריצותו ויכבדותו ועל כפים ישאוהו, והאנשים החכמים והנכונים בזה יבזו לו ובלעג יביטו עליו, כי באמת נבער הוא מדעת, ורוח חכמה אין בקרבו, ורק בחלקת לשונו הוליד את ההמון שולל ויקחהו שבי. ולעומת זה אנו רואים איש חכם ונכון דבר, מצויין במעלות ומדות, גדול בחכמה, בדעת ובתבונה, אשר הגדולים והטובים שבאומה יחלקו לו מלא הפנים כבוד, ולשמו ולזכרו תאות נפשם, וההמון לא ישים אליו לב, לא יאבה לו ולא ישמע אליו, כי לא יבין לשכל מליו, ואת דבריו לא ידעו ולא יבינו. עד כי לא כל המוצא חן ושכל טוב בעיני ההמון הוא גם מכובד אצל הגדולים והנבונים, ולא כל המכובד ומנושא אצל הגדולים והטובים גם על פני כל העם יכבד. והמלך החכם גם הוא אמר: חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב בל יתיצב לפני חשכים (משלי כ"ב כ"ט). ומספר לנו הכתוב כי משה הי' מכובד אצל כל השדרות באין הבדל ופדות, כי גדול הי' כבודו בעיני עבדי פרעה, המה האנשים רמי המעלה,

10

287 וכו'

הגדולים שבעם היושבים ראשונה במלכות, וגם נכבד הי' בעיני העם, כלומר בעיני ההמון הפשוט ושדרות העם הרהבות אשר זה הוא חזון יקר ומעט המציאות, שאיש אחד יהי רצוי לשני סוגי האנשים האלה גם יחד.

20

תורה

3 גמאין 777

איש מאת רעהו וגו': לעיל (ג,כב) כתוב "ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה". שאו היו הדברים²⁰ שיצאו מיד ולא היתה התרועעות לישראל עם אנשי מצרים רק עם שפנות. אבל כאשר עלה כי לא נגאלו עד שהשהה י"ב חודש שהיה משפט מצרים ממכת ערוב ואילך השיגו התרועעות²¹ הרהב²², ולא עוד אלא במכת חשך שלא קמו איש מתחתיו שלשה ימים, האין התענו כולם ג' ימים, אלא ישראל שהיו אור במושבותם הושיטו להם מזון וכי התכרתו, ובה השיגו ישראל חן גרו בעיניהם.

למחר יהיה האות הזה⁷⁵: כדי שיהיו כל מצרים בורחים לגושן המה ובניהם ולא יכלו בערוב. ומזה השיגו ישראל ריעות הרבה, וכמו שכתבתי במצות שאלת כלים "איש מאת רעהו וגו'" (להלן י"א, ב).

על כל חוקות הטבע ומשטרי השמים, מפיו פיו ימלאו קצות הארץ שחין, בהרים ידו באו חיות מקצות ארץ — הנה ממפעלות כאלה ההמון במצרים נחרדו, נבעתו, חיל אחזתם. לא כן החרטומים ושרים — בדם וצפרדע הקשו לבם לאמר כי הוא מפעולות הכישוף, או דבר אחר הנעשה בפעולת הדמיון. עד כי אחרי כל התפלספותם, הודו כי "אצבע אלקים הוא"³. וכן אמרו (שם י, ז): "עד מתי יהיה זה לנו", ולא אמרו "האיש", פירוש, שאינו איש, כי יצא מגדר האנושי, והנהגתו הטבעית, חכמתו וענותנותו, וכל מידותיו חושש לטובת זולתו, רחמן בכל הגיוניו ופעולותיו, עד כי כל מבין שראהו והתבונן בו, אמר כי זה משה — האיש האמיתי. ומבלעדי אין ראוי להיקרא איש, כי כולם כבהמות נמשלו נגדו. ומצד זה נתפרסם שמו אצל האצילים, כי הם הבינו חכמתו והפליאו הנהגתו. ומצד זה נתפרסם שמו מתחילה אצל האצילים בעם, החכמים הם "עבדי פרעה", ואחרי כן אצל העם. וזה ביאור הכתוב: גם האיש משה [מצד אנושיותו והנהגתו הטבעית] גדול מאד (בארץ מצרים), בעיני עבדי פרעה ובעיני העם — שנתפרסם לעבדי פרעה קודם, ואח"כ באמת: — עלה לשמים וירד, גזור ומצוה להעם, והבן.

1, גם האיש משה גדול מאד בארץ מצרים, בעיני עבדי פרעה ובעיני העם. הנה ידוע התהוות הכבוד בעם, ישנו משני פנים — או מעוצם חכמה של הנכבד ומדותיו האלקיות והנהגתו הנפלאה, או מפעולות זרות בלתי מושגות, ופלאים יוצאים מגדר ההרגל הטבעי, עד שיחשבוהו לאלקי. והנה המכובד מהחכמה ויושר הנהגתו, הנה תחילת כבודו אצל החכמים האצילים בעם — הם היודעים להוקיר חכמתו, הם החודרים בעין חודרת את מדותיו, ומאשר יפליאוהו לשלם אמיתו, יתפרסם שמו גם אצל ההמון, וחדרת קודש ירעדו ממנו. אולם האיש המכובד מצד פעולותיו הזרות והנפלאות, הוא יהולל תחילה מן ההמון, אשר בעינים בטעות יחשבוהו לאלקי, ולאמור כי הוא בלתי טבעי, ויטפלו עליו שקרים ופליאות זרות בסיפורים מפליאים, עד כי יתפרסם שמו אצל ההמון, וגודל הפרסום יעש כנפיים גם בלבבות הגבונים בעם, לקטיל ספק בלבם לאמר, לא לחנם יתפרסם שמו אצל ההמון, עד כי גם הם יכבדותו — והגסיון יוכיח על זה! והנה משה נקרא (דברים לג, א) "איש אלקים", כי הנהגתו הבלתי טבעית היתה אלקית באמת: — עלה לשמים וירד, גזור ומצוה להעם, והבן.

1

יש ליתן בזה טעם, א) מהי השייכות של מצוות קידוש החודש, היינו המצוה שישראל ימנו מנינם מחודש ניסן, לענין עשיית הפסח והדינים

47
לפי

1 ומוחם את רעיון הע"ז המצרית, גם נצטוו על המילה שהיא אות וסימן בגופם, להוראה על צור מחצבתם שהם שונים מהמצרים, גם צוו לצלות את הטלה, והריח ה"י נודף בכל הארץ, ובכל זאת לא יתן שום מצרי לבוא לאכול יחד עם העברי, כי תועבה היא להם לאכול את אלהיהם, ואם אולי בכ"ז מפני הריח הנודף לא יוכל מי שהוא מהם להתאפק וירצה לבוא לטעום מן הפסח, על זה נצטוו מהקב"ה — וכל בן בכר לא יאכל בו, וכל ערל לא יאכל בו, שאסור ליתן להם לאכול מן הפסח, [וכמו שפי' הרמב"ם בפ"ט מה' ק"פ ה"ז, דהלאו הוא על ישראל שלא יאכילום, ע"י בכ"מ שם], ורק אתם לבדכם, איש וביתו ומשפחתו ושכנכם בן ישראל הקרוב לביתכם, תצטרפו לתבורה אחת לאכול בכנופי ובשאו, והמצרים כשירגישו את המיית השאון וירצו להכנס בבית ישראל, על זה בא בצווי — ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף על הבתים אשר יאכלו אותו בהם, וכיון שהמצרי יראה איך שצבעו ישראל מדם אלהיו, את פתחי בתיהם [ובמכילתא יש מי שאומר שהדם נתנו מבחורץ], אז יסוג לאחור ויקפוץ משם כמי שהכישו נחש, ואם אולי ירצה אחד מישראל לצאת חוץ מביתו לשוחח עם שכנו המצרי, ע"ז באה האזהרה — ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר, כדי שלא יפגשו כלל עם המצרי, ולא יהי לישראל שום מגע ומשא עם המצרי.

6

11

16

21

26

הנה מלבד שכל אלו הדברים, הן מעשיית הפסח, והן באופן אכילתו, ומכל הפעולות שנעשו בו, גרמו הכל להתרחק ולהתבדל מן המצרים, אלא שגם אפילו הבתים שישראל גרים בהם, היו מטומנים וניכרים בציונים שכל אלו בתי בני ישראל המה, למרות שהעברים היו גרים יחד כשכנות עם המצרים בערבוביא (כמבואר במדרש), ועכשיו נעשה ע"י כל אלו הדברים חומה בצורה ומחיצה של ברזל בין ישראל ובין המצרים, כי כל זמן שיהי בית ישראל פתוח להמצרי ובית המצרי פתוח לישראל, אז אין כל בטחון שיהיו מרוחקים זה מזה ולא יתקרבו זה אל זה, וכל אלו ההרחקות והציונים גרמו לעשות ניצנוע והתחלת הניסוק של גוי, מקרב" גוי, ורק אחר זה הי' אפשר לעשות גמר הלידה, שהיא היציאה הגמורה משם; ולכן הדגיש וכפל ושנה ושלש בפרשה זו בענין הבית, היינו שגם הבית של ישראל יצטיין בתכלית השינוי מזה של המצרי, והיא ההבדלה הגמורה מהאומה המצרית, וע"י זה יוכל להיות גמר הגאולה.

31

36

41

46

ובזה יבואר עכשיו השייכות של מצות קידוש החודש — שישראל ימנו מנינם מחודש ניסן — לענין עשיית הפסח, וגם מה שהקדימה התורה מצוה זו לכל המצוות. ולפי האמור יתבאר ע"פ

51

הנאמרים כאן לאחר זה, ומהו הטעם שהקדימה התורה ונתנה מצוה זו של קידוש החודש, בראש וראשונה לכל המצוות העיקריות והיסודיות שבתרי"ג מצוות, (ב) מה זה שכפלה התורה בענין עשיית הפסח, כמה וכמה פעמים את ענין הבתים, כפי שנראה מהפסוקים המובאים לעיל.

איאת במדרש (שחר טוב קי"ד, ובילקוט ואתחנן תתכ"ח), או הנסה אלקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי (דברים ד לד), מהו גוי מקרב גוי, כאדם שהוא שומט את העובר ממעי בהמה, כך הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים, כענין שנאמר והקרב והכרעים, א"ר אבין בשם ר' סימון מהו מקרב גוי, שהיו מובלעין בתוך מעיהם, ושם (בילקוט) ר"י בר"ג בשם ר"י בן פוא, גוי מקרב עם ועם מקרב גוי אין כתיב כאן, אלא גוי מקרב גוי, מלמד שהיו אלו ערלים ואלו ערלים, אלו מגדלי בלוריות ואלו מגדלי בלוריות וכו', ע"כ,

מבואר מזה שהיו ישראל מחוברים ומדובקים יחד עם המצרים כעובר המקושר עם אמו, והנה מדרך המילדים שאין מילדים את הולד אלא דוקא כשהולד כבר מתנענע להנתק ממעי אמו, ואז אפשר להמילדת או לרופא להקל ולקרב הלידה,

אבל כל זמן שלא התחיל הולד להנתק ממעי אמו או אי אפשר להועיל, כי אם ינתקו אותו בלח או יסכנו את האם וימיתו את הולד, וכן כאן לענין יציאתם ממצרים, שהיחה בבחינת עבד ולידה כמבואר בחז"ל הנ"ל, והיו ישראל מדובקים ומקושרים בהידוק וקשר חזק עם המצרים, והיו דומין להם בין בענין עבודה זרה, שהיו הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז, ובין בגופם שהיו ערלים כמותם ומגדלי בלוריות כמותם, ולכן אם לא היו מתחילים להתבדל מהם, אז לא הי' אפשר להוציאם משם ולנתקם מהם,

ולכן הקדים הקב"ה וצוה להם ראשית לפרוש מע"ז, שהיא עבודה התלויה בלב ובמות, וכן צוה להם שימולו את עצמם, שהמילה היא החותם שבגוף שע"ז יהיו שונים בגופם מהמצרים, וגם בענין האכילה, שמתכונתה לקרב את הלבבות

כמו שאמרו (סנהדרין ק"ג ב') גדולה ליגמה שמקרכת את הלבבות, בכל אלה הדברים יהיו מרוחקים מהם, ולא עוד אלא שגם הבית יהי רשום וניכר שהוא בית ישראל.

4 ולכוונה זו נצטוו לשחוט את הפסח, והוא הטלה שהיא הע"ז של מצרים שעד עתה היו גם הם עובדים לה, — כדי לעשות מעשה לשרש מלבם

46 ולכוונה זו נצטוו לשחוט את הפסח, והוא הטלה שהיא הע"ז של מצרים שעד עתה היו גם הם עובדים לה, — כדי לעשות מעשה לשרש מלבם

72

pe 5

ביתר שאת, ויאירו על פני תבל ומלואה, וכל עוד שיתקרבו אליהם תמעט השפעתם ויחשך אנרם, עכ"ד, (עיי"ש בס' בית דוד שהאריך בכ"ז ע"פ יסודות חז"ל).

ולפי מה שביארנו שענין מצות הפסח שנעשה במצרים, וכל משפטיו וחוקותיו, היה כדי שישראל יתרחקו בכל מיני ריחוק מהמצרים, לכן נתן להם ג"כ עכשיו מצות קידוש החודש, שישראל ימנעו ללבנה, כדי להורות להם העיקר הזה, שכל מה שהלבנה מתרחקת מהשמש או מאירה יותר ויותר, ולזה נסמך מצות קידוש החודש למצות הקרבת הפסח, ששניהם הוא על ענין אחד, להרחיקם בתכלית הריחוק מהמצרים ולהכשירם

ע"ז לגאולה; ומטעם זה נתנה התורה ג"כ מצות קידוש החודש ראשונה לכל המצוות כולן, לפי שכל הדברים שבעולם נתונים תחת הזמן, ולכן נצטוו ראשית כל שיתחילו למנות ולחשוב חשבונם במנין ומספר חדש (ח' קמוצה) מחודש

ניסן, לא כפי מספר האומות, כדי להשריש בהם את העיקר הזה שיהיו מובדלים ומורחקים מהם בתכלית ההרחקה, וע"ז באה המצוה החודש הזה, "לכם" ראש חדשים ראשון הוא, "לכם" לחדשי השנה.

מש"כ המפרשים, (עי' בס' בית דוד, דרושים להג"ר דוד טביל זצ"ל בע"מ נחלת דוד, בסוף הספר דרוש ליומי דניסן), בענין בחינת הירח, שאין לה אור מצד עצמותה כי אם מה שמקבלת אורה מן השמש, (וזה לאחר שקטרגה הלבנה ומעטה, ואורה העצמי גנוז בתוכה, ולעתיד יתגלה אורה הגנוז ויהי' לה אור עצמי כמו בראשית הבריאה), וזהו ענין מילואה וחסרונה שתלוי לפי התרחקותה והתקרבותה לשמש, כי כאשר היא עומדת נגד השמש בתכלית המרחק, אז ניצוצי וקוי השמש המכים על פניו הוא מול

עבר פניה הנראים לנו, ואז יאירו לנו כל עבר פניה והוא כל חצי כדורה שכנגד פנינו, וכל עוד שתתקרב להשמש לעומת זה תחסר אורה, עד כי כאשר היא מתקרבת אל השמש בתכלית הקירוב

ועומדת תחתיה ממש, אז תחשך ותחסר אורה מכל וכל, כי פני המאירים הוא מלמעלה נגד השמש ולא יראה לנו רק חצי כדורה החשוק, — וככה לעומת זה העם הקדוש הישראלי אשר

המה מונים ללבנה, אין להם אור עצמי כלל להיות להם חלק ונחלה בטובות הזמן בעולם הזה, כי יעקב ועשו חלקו ביניהם העולם הזה

העוה"ב, ויעקב נטל לחלקו העוה"ב ואין לו שום חלק ונחלה בעוה"ז, ומאז מקבלים ישראל כל השפעתם בטובות העוה"ז מאומות העולם,

(ולעתיד, כמו שיתגלה אורה העצמי של הלבנה, ככה יהי' לנו אור עצמי בוולת מה שנאצל עלינו

משרי האומות), ולכן כמו אור הירח הנאצל עליה מהשמש, הוא בהיותה בתכלית המרחק והניגוד מול השמש, וככל שתקרב עצמה אל השמש לעומת זה תמעט אורה, כמו כן כל עוד שיתרחקו ישראל מהאומות לבלתי לכת

בדרכיהם ונימוסיהם, או יקבלו השפעתם מהם

י, ב' כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו ומאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה.

36 עי' סוכה כ"ט ע"א: ת"ר בזמן שהחמה לוקה סימן רע לעובדי כוכבים לבנה לוקה סימן רע לשונאיהם של ישראל מפני שישראל מונין ללבנה ועובדי כוכבים לחמה וכו' ובזמן שישראל עושין רצונו של מקום אין מתיראין מכל אלו שנאמר "פה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו ומאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה", עובדי כוכבים יחתו ואין ישראל יחתו, עיי"ש. והנה ידועה השאלה³⁷

שהמאורות לוקין באופן טבעי לפי סדר הילוכן ואפשר לחשב דבר זה מראש³⁸, וא"כ אמאי הוי סימן רע. ונר' דהנה בליל הסדר (תרע"ב) בהיותי סמוך על שולחן חוריי היה צריך להיות ליקוי ירח ומאוד הפריע לי שבשעה שכל כלל ישראל מסיבין לסדר בליל שמורים יהיה סימן רע לשונאיהם של ישראל, ח"ו. והדבר חרה לי היטב עד שיצאתי החוצה כמה פעמים לדאוג את הליקוי, עד שאבי שאלני מדוע אני יוצא החוצה ולא גיליתי לו כדי שלא יצטער אף הוא, אבל למעשה לא ראיתי כלום כי פתאום נתקדו השמים בעננים, ואז תפסתי שאין קושיא מעצם הליקוי שכבר ידוע מראש, אלא הסימן הרע הוא בזה שמראים לנו את הליקוי, אבל אם מן השמים אין מראים לנו את הליקוי כי יום מעונן הוא, אין זה סימן רע כי מה שנעשה בשמים לא נוגע לנו. ורק מה שמראים לנו בתוש הוא מהוה סימן רע, כגון מה שקרה

מ"כ (6) ויחזיקו

3

מתוך בהלה, כי לפי חשבונם היה עוד יום.
זה אכן היה סימן רע, אבל כמה שידוע
מסלול גרמי השמים וכבר חקוק בלוח מתי
יהיה הליקוי לא שייך בזה 'סימן' רע.

בער"ה אלול תרע"ד¹⁹¹⁴ שהיה ליקוי חמה
מלא בעיצומו של יום, בשעה 1:45 אחה"צ
שארך שלוש דקות, כאשר השמים היו
בהירים. והשחרתי את זכוכיות משקפיי
(ואחת התפוצצה מן החום) וראיתי כוכבים
ביום והתרנגולים קראו והסוסים נחרו

(7)
רע

במקומות רבים נצטוונו לקרב את אחינו בני ישראל הרחוקים מהתורה
ומהמצוות. עלינו ללמדם כיצד לקיים כל מצוה ומצוה. דבר זה בא
לידי ביטוי גם בליל הסדר, כאשר אנו מכריזים: "כל דכפין ייתי". גם בתעניות אנו
מצרפים את הרחוקים למנין. וכן מציינו בקטורת שמצרפים את החלבנה, המרמזת על
השעי ישראל. ובארבעת המינים מצרפים את הערבה, אשר אין לה לא טעם ולא ריח,
כדי לבטא שאחדות ישראל מאגדת את הרשעים ביחד עם הצדיקים. וכן דוגמאות רבות
על זה הדרך.

(8)

כדי
כדי

והנה בקרבן פסח כתוב: "כל בן נכר לא יאכל בו"; ולפי דברי רש"י לעיל יוצא
שיהודי הרחוק מאמונה בהקב"ה, אי אפשר לצרפו לקרבן פסח. ופלא הדבר,
במה שונה מצות קרבן פסח משאר מצוות התורה, אותן אנו מצווים ללמד לכל יהודי
באשר הוא?

הביאור הוא: בכל המצוות אנו מחויבים לצרף את מחוסרי האמונה, דווקא אם אין
במצוות הנאה ותאוה, אלא מעשה מצוה גרידא, כגון: ביום כיפור. יהודי
הרחוק מתורה אשר מקיים את מצוות היום וצם - הרי שהצטרפותו חשובה ביותר,
דווקא משום שהוא משתתף במצוה שאין לו הנאה ממנה. אבל בקרבן פסח, שעיקר
המצוה היא אכילת בשר הצלי, אין כאן הוכחה של הצון לקיים את דבר ה', ואולי הוא
אוכל כדי למלא את תאוותו? לכן מונעת התורה את כל מי שמעשיו מנוכרים לאביו
שבשמים מלהצטרף לקרבן הפסח.

עשיית מצוות לא על חשבון הזולת

"שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשביתו שאר מפתיכם
כי כל אכל המזן ונכרתה הנפש ההוא מישראל מיום הראשון עד יום
השבעי" (יב, טו)

(9)
ת. ה. ג. ע.

שנה אחת נבצר מרבי ישראל סלנטר זצ"ל, להיות נוכח בעת אפיית
מצותיו, שבהידורם דקדק עד מאוד. נטלו תלמידיו את המלאכה על שכמם.
בטרם יצאו מביתו שאלוהו על אלו הידורים עליהם לשים לב? "היזהרו
במיוחד" השיב רבי ישראל, "לבל תצערו את האישה העוסקת בלישת
הבצק ואל תאיצו בה. אשה זו אלמנה היא, ואם "תלחצו" עליה בעת

עבודתה תעברו בכך על האיסור של "כל אלמנה לא תענון". יש להזהר עם
הדקדוקים בהלכות המצות, לדקדק גם בהלכות שבין אדם לחבירו!"

בתהלים (קט, א-ג) מובאים כמה סוגי אנשים שעליהם נאמר "אשרי". אשרי
תמימי דרך, החולכים בתורת ה'. אשרי נוצרי עדותיו, בכל לב ידרשוהו.
אף לא פעלו עוולה בדרכיו הלכו."

(4)

פסוקים אלו טעונים ביאור, האם אלה שהם בגדר "אף לא פעלו עולה", מצויים באותה דרגה שנמצאים בה אלו שהולכים בתורת ה', והם אלו אשר "בכל לב ידרשוהו"?

ביאר רבי שלום שבדרון זצ"ל, שהתירוץ על זה נמצא בשתי התיבות "בדרכיו הלכו", והסביר על פי משל, נכנס אדם לבית הכנסת, טרם מתעטף בטלית, הוא מתחיל בדביקות באמירת "לשם יחוד". כשכולו מתלהב "ונמצא" בעולמות עליונים, מתעטף בטליתו, מברך עליה בכוונה עצומה, ומניף את הד' כנפות מעל כתפיו אחת הנה ואחת הנה, ואיננו מבחין שציציותיו מצליפות על לחייו של אדם שעומד לצידו.

או שהוא מתחיל להתפלל בבוקרו של שבת בהתלהבות, באמירת פסוקי |דזמרה, התלהבותו גואה והולכת, וכשמגיע ל"נשמת כל חי", הולך קולו וגובר, עד שמסיח דעת שאר המתפללים סביבו.

או שמתייצב להתפלל תפילת שמונה עשרה סמוך לפתח בית הכנסת, ומאריך בתפילתו, ומתוך כך "אין יוצא ואין בא".

נמצא, שהשבח שראוי לומר על ה"הולכים בתורת ה'", ועל אלו ש"בכל לב ידרשוהו" הוא "אף לא פעלו עולה", וכיצד הגיעו לידי מידה זו על ידי "ובדרכיו הלכו". שהולכים בדרכי ה' דוקא. מה הוא רחום אף אתה רחום וכו'.

בשנותיו המאוחרות של רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, התאכסן בביתו בחור, ששימש אותו בכל צרכיו. ערב אחד, הודיע רבי איסר זלמן לבחור, על החלטתו להתחיל להתפלל במנין וותיקין עם הנץ החמה, תוך שהוא מוסיף לומר לו, "מחר אשכים ואעורר אותך, ונלך יחד להתפלל". מרוב התרגשות, התעורר הבחור מספר פעמים באותו הלילה. כאשר הגיעה השעה שרבי איסר זלמן אמור היה לבוא ולעוררו, חיכה הבחור, ורבי איסר זלמן אינו בא, עוברת עוד שעה קלה, ואיננו. כנראה, חשב הבחור, רבי איסר זלמן ישן שינה עמוקה, ושכח מתוכניתו.

בשעה הקבועה נכנס רבי איסר זלמן אל חדרו של הבחור, כשמצאו ער וממתין על מטתו, אמר לו, "אל תחשוב שהחמצתי את השעה המוקדמת, אלא שהרהרתי בלבי, שנים רבות הולך אני לבית כנסת קבוע, מתפללים שם זקנים וישישים, שמחכים כל בוקר שאברכם בברכת "צפרא טבא", אם אחליף את מקום תפילתי, אגרום להם בזה עגמת נפש, מוטב לי לוותר על מעלת התפילה עם הנץ החמה, מלגרום עגמת נפש לאותם יהודים יקרים".

1- (ב) קדש לי כל בכור פטר כל רחם. היה הכתוב ראוי לומר: קדש לי כל בכור בבני ישראל באדם ובבהמה, שהרי מכת בכורות בין בבכור האב שהוא ראשית אונו, בין בבכור האם היתה. שכן כתיב: וה' הכה כל בכור¹⁹, ואף בגדול שבבית אם אין שם בכור, שאף הוא קרוי בכור²⁰. אבל הוסיף לכתוב, פטר כל רחם' שלא רצה לקדש מן הבכורות כי אם בכור האם בלבד לפי שבכור האב יש לו ספק מה שאין כן בבכור האם. וגם בכורות הבהמה שהיו מקודשים בכורי האם היה כי כן כתוב: והעברת כל פטר רחם לה' ועל פטר שגר בהמה וגו'²¹. ולכן מצינו שהמשיל הנביא אהבת הקב"ה לישראל לאהבת האם לבן. הוא שאמר: התשכח אשה עולה מרחם בן בטנה²², כלומר שלא תרחם בן בטנה. ולא אמר: הישכח אב בנו. ופירש הרב מורי רבי שלמה ז"ל * שהכתוב הזה הוא שאמר, התשכח אשה עולה' בא להודיענו שני ענינים: האחד שאין להסתפק בעם ישראל שהם בני אל חי²³ כשם שאין להסתפק בראובן שהוא בן אמו, הוא שאמר דוד ע"ה: הוא יקדאני אבי אתה וגו', אף אני בכור אתנהו²⁴. והשני כשם שאי אפשר לה לאם להמיר את בנה באחר כך אי אפשר להמיר ישראל בעם אחר. והבטיחם: גם אלה תשכחנה²⁵, שישכח מעשה העגל²⁵ שכתוב בו: אלה אלהיך ישראל²⁶, ואנכי לא אשכחך, שלא ישכח מעשה סיני שכתוב בו: אנכי ה' אלהיך²⁷, וכן אמרו במדרש²⁸: מכת בכורות היתה במצרים אף בנקבות חוץ מבתיה בת פרעה שהיתה בכורה ולא מתה, שנמצא לה פרקליט * טוב, זה משה, שנאמר: ותרא אותו כי טוב הוא²⁹, ועליה אמר שלמה: טעמה כי טוב *

107

פ

16

21

24

31

11

ק"ק

6

11

16

5

כ' ק"ט (13)

(12)

גז' א' ק"ט

had to be redeemed by a פטר חמור — since the Pesach offering the most general representation of an ordinary Jewish personality (see Bechoroth 12a). According to Bechoroth 11a, if a lamb was not available the redemption could be made by giving the monetary value of the firstling. As long as the redemption had not been made, every use of the animal is prohibited אסור בהנאה. If the redemption does not take place at all, it has to have its neck broken and must be buried. The lamb or alternatively the value of the firstling, must be given to the כהנים (Numbers ibid.). If we consider these laws, we come across similar ideas to those we encountered in the laws of שביית עצם במסח (Ch. XII,46): Lifeless property — represented by the beast of burden — in itself has neither intrinsic value nor meaning. It only gets value and meaning when changed into something living which can be used for the Divine Sanctuary of the national mission. Only when this purpose has been recognised by redemption, is the animal allowed to be used. Thus the idea is impressed that furthering the Divine object in having a Jewish nation must be the ultimate goal of the use of possessions for private and individual purposes. But the private individual

who imagines that he will increase his private property by withholding his possessions from the holy objects of the community will find that he has fallen into a grave error. אם לא תפדה וערפמו is inscribed over every Jewish fortune. He who selfishly intends to keep it for himself, is himself sentencing it to destruction. It was only under conditions that Israel received again the right to possessions. Keeping any possessions at all, is, for Israel, dependent on keeping the condition that they are to be used solely in the service of God.

ואם לא תפדה וערפמו: להראות לנו שבכור המאבד את כוחו ואינו רוצה גם להיות מהנה לאנשי מעלה¹⁴⁵, אזי אינו כדאי בעולמו. דזה כלל גדול, שמי שראוי להיות במעלה והוא מתרפה מזה, גרוע הוא ממי שאינו ראוי לכך, והרי הוא "חבר לאיש משחית"¹⁴⁶, כמו שכתבתי בספר בראשית (לה,ז) גבי ער בכור יהודה¹⁴⁷. וכן הוא ככהנים שבאו אחר העגל במקום בכורים, כדכתיב בהושע (ד,ו) "כי אתה הדעת מאסת ואמאסך מכהן לי". וכן בתלמיד חכם כתיב שם "ותשכה תורה אלהיך אשכה בניך גם אני", וכדאיתא ביומא (לה,ב) שגורם גלות לו ולבניו¹⁴⁸. ועיין מה שכתבתי בספר במדבר (כא,כ)¹⁴⁹.

(6)